

FANNY

&

FELIX

durda otržan

Brat i sestra Mendelssohn rodili su se u razmaku od četiri, a umrli iste godine pred 175. godina i do sada ih se uvijek spominjalo zajedno (iako je bilo još djece u obitelji), prvenstveno zbog njihove veze s glazbom. Točnije, spominjalo ih se zajedno utoliko što je u svim biografskim noticama Felixa Mendelssohna pisala obično i ta rečenica da je imao sestru koja je zdušno potpomagala njegov talent i njegovu karijeru. Ta mala, premda točna rečenica gotovo je cijelo stoljeće držala Fanny u bratovljevoj sjeni, sve dok se '90-ih godina prošlog stoljeća nije polako počela promaljati puna istina o životu i radu Fanny Cécilie Mendelssohn (1805.-1847).

Priča o bratu i sestri je, barem u prva dva desetljeća njihova života, bila ista priča, no sa dvama različitim ishodima. Roditi se u Njemačkoj u imućnoj obitelji i bogatom gradu Hamburgu značilo je da je djeci omogućeno najbolje školovanje i gotovo nikakav fizički rad, osim onog za instrumentom. Danas neki muzikolozi lamentiraju nad činjenicom da bi ova, po svemu vrlo iznimno nadarena skladateljica bila bolje sreće da je rođena siromašna, što ne stoji, jer da je bila siromašna, ne bi joj bilo moguće glazbeno školovanje, a sudbina bi joj bila ista kao brojnim anonimnim ženama koje su se morale brinuti za obitelj, teško privređivati fizičkim radom, i u tome ih doduše nije sprečavala rodna diskriminacija da

se ne bave teškim poslovima u javnosti, niti bi se bio itko ponudio da im bude muški zaštitnik, već su bile osuđene na margine društva. Fanny je bila te sreće da je njena majka svirala klavir, pa je i djecu na to uputila, ali je imala nesreću da se rodila kao djevojčica, a građansko je društvo za nju imalo samo jedan plan: da se uda i rađa djecu. Imućnost je u njenom slučaju bila olakšica da je mogla čitavo djetinjstvo dobivati iste poduke iz klavira i skladanja kao i Felix, a tadašnji su učitelji, uostalom ugledna imena kao što je Carl-Friedrich Zelter, u superlativima komentirali njen talent, kao što je vidljivo iz pisama J. W. Goetheu. Ako je istina da je već sa trinaest godina znala Bachov „Dobro ugođeni klavir“ napamet, to je iznimno postignuće i očito se radilo o velikom duhu i velikoj nadarenosti za glazbu. Da je Bacha dobro poznavala, čujno je iz ono malo skladbi koliko ih je do danas priređeno za izvedbu i snimljeno, ali njen je opus ogroman, veći količinski od bratovog, ali ne i po slavi i ne po strukturi izvedbe. Fanny je, naime, skladala za one izvođače koji su mogli nastupiti na kućnim koncertima. Gotovo petsto djela je skladala Fanny Mendelssohn, ali polovica je namijenjena popijevkama za glas i klavir, stotinjak klaviru, a tek je manji dio komornog tipa: trio, kvartet, uvertira, te četiri kantate. Nije se mogla nadati izvedbi svojih djela izvan obiteljskog kruga, pa tu nema skladbi za scenu, crkvenih djela, simfonijskih oblika, gotovo ničega što bi se oslanjalo na izvedbene snage izvan kućnog ognjišta.

Život u kući je ono na što su bile osuđene žene iz građanskih obitelji, lišio ju je udjela u javnom životu, i ona se očito podvrgnula tome. Je li to činila voljno ili ne, teško je reći, jer u njenim dnevnicima i pismima gotovo da i ne spominje svoje skladanje, ali ako i jest, to je

razumljivo s obzirom na činjenice. Iako je bila obećavajući talent, otac joj je u njenoj petnaestoj godini izriječkom napisao da se njen brat Felix može baviti glazbom profesionalno, a da njoj glazba može biti samo ornament. Može i mora, dodali bismo, jer potporu za skladanje nije nalazila ni u bratu, koji je ostavio pisani trag o tome da se Fanny na prvom mjestu mora baviti domaćinstvom. Što je ona i činila, a nakon smrti majke i vodila obiteljski i javni život u kući u Berlinu. No, u praksi to baš nije bilo sve što se može reći o odnosu brata i sestre jer je Felix vrlo ozbiljno uzimao Fanny i njen glazbeni sud. Poznato je da je u svoj Opus 8 i 9 uvrstio Fannine skladbe pod svoje i o tome kruže anegdote, da se jedna od Fanninih popijevaka jako svidjela kraljici Viktoriji pa je Felix pošteno priznao da to nije njegova pjesma, već sestrina. Bio joj je patron, očito, ali ne i pravi zagovornik. Ali je svaki njen sud odobravao, uvodio izmjene koje bi ona predložila nakon što je sjedila na pokusima za izvedbe njegovih djela, i to ne impresije, već konkretne glazbene prijedloge glede tempa, agogike, dirigiranja, instrumentacije i drugih stvari iz čega je vidljivo da je vjerovao kako Fanny raspolaže znanjem kompozicije kao i on sam. U to ćemo se možda uvjeriti, kad i ako njena ostavština postane javno dobro, pa se možda u kantatama otkrije koliko je npr. polifonije znala. Ta opreka da je upravljala pokusima orkestra i zbora bratovljevih djela sugerira da je i sama bila sposobna za skladanje takve vrste djela, ali ih nije napisala. Zašto?

Upitajmo se što je Fanny kao djevojčica mogla vidjeti u svom okruženju. Imala je dvije pratetke koje su bile odane glazbi i jedna od njih je držala i ugledni glazbeni salon. Znači, to je plafon koji ona kao žena

može očekivati u javnom djelovanju. Uz to, kad joj je bilo 11 godina, poslali su je na školovanje čuvenoj pijanistici Marie Bigot u Pariz, od koje je mogla upiti efekt takve karijere. Marie je bila vrlo popularna zbog navodne veze s Beethovenom, dok je djelovala u Beču, ali ju je udaja i kasnije udovištvo odvelo u Pariz i bilo je gotovo sa pijanističkom karijerom. Bez supruga koji bi se brinuo za obitelj, Marie se morala odreći svih javnih nastupa i podučavati klavir kako bi zaradila za život. Tu je Fanny naučila da je klavir u građanskoj ženskoj sudbini jedina i prava konstanta. (Nešto slično bi mogla posvjedočiti i Clara Schumann). Mladoj djevojci željnoj skladanja tako je bez zapreka stajao na raspolaganju klavir i glas i ona se dala na pisanje kratkih formi i popijevaka, što je uostalom bila i onodobna konvencija romantizma. Ona je vjerojatno željela čuti svoje skladbe izvedene, a to je bilo moguće samo u okviru kućnih koncerata. Nju nitko neće zvati da preuzme dirigentsko mjesto u Düsseldorfu, niti bi joj bilo omogućeno bavljenje „Pasijom pa Mateju“ J. S. Bacha, što je mladom Felixu donijelo veliku slavu. Kao i Bachu, dakako. Tako da, umjesto da samo žalimo što nije za života objavljivala svoje skladbe, jer se to s vremenom da ispraviti, puno je veća šteta što nije pisala za orkestar kao što je pisala za klavir i što nije skladala djela koja sasvim sigurno u njeno doba ne bi bila izvedena, ali možda bi kasnije. Ovako, vrijeme ne može ispraviti taj manjak. To je zauvijek propuštena djelatnost. Ili uskraćena, možemo reći. Dok je god bila pod okriljem brata i oca, bez obzira na tople obiteljske osjećaje, Fanny je bolno znala dokle može ići sa svojom skladateljskom karijerom.

No, tada je svanulo novo sunce, udajom za slikara Wilhelma Hensela, pojavio se patron koji je bio umjetnik i razumio potrebu za stvaranjem i ponudio joj svoje prezime pod kojim će objavljivati svoje radove da izađe ispod plašta Mendelssohnovih. Ali, taj novi početak je bio kratka vijeka, na žalost. Taman kad je objavila prve skladbe kao Opus 1 i 2, Fanny Hensel je prerano umrla. Potpora njenog supruga došla je prekasno. Prekasno za sve glazbene oblike u kojima se mogla okušati. To je Felixa duboko pogodilo, jer Fanny nije samo bila starija sestra nego i njegov potporanj u životu, njegov sudrug u glazbi i prvi sudac njegovih djela. Bacio se na skladanje glazbe samo za nju, ali sudbina je i njega prekinula u tome, jer je pola godine kasnije umro i sâm od iste dijagnoze.

Nezahvalno bi bilo spekulirati o tome što bi bilo da je bilo. Bi li Fanny imala isto toliko talenta da sklada nešto kao „Hebridi“ ili „Škotsku simfoniju“, ali možda i bi, da joj je kao bratu bilo omogućeno da putuje Europom i upoznaje svijet koji bi je nadahnjivao. Za držanje salona i upravljanje kućnim koncertima ne treba poznavati glazbu. Za skladati kantatu, treba više od jednostavnih *barcarolla* i pjesama bez riječi. Da je imala melodijskog originalnog dara, čujno je već iz ovog što do sada imamo. Hvala joj i za tih petsto skladbi koje nam je ostavila. Bar je dostojanstveno ušla u leksikone i enciklopedije. I, naravno, na internet.

